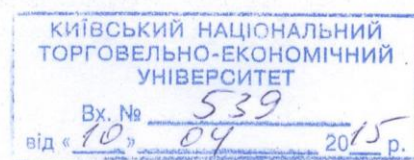

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію
Рак Юлії Анатоліївни «Розвиток конкуренції на ринку
консалтингових послуг України»,
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка
та управління національним господарством**

Актуальність теми дослідження. Роль консалтингу у сфері економіки і управління у створенні та розвитку сучасної технології поширення знань, адекватній вимогам інноваційної економіки, що формується, полягає у тому, що консалтингова діяльність, по-перше, належить до спеціальних каналів передавання знань і доповнює при цьому загальні (систему освіти, засоби масової інформації тощо). По-друге, консалтинг виступає елементом і чинником формування ринкової моделі взаємозв'язку науки і виробництва, забезпечує комерціалізацію наукових продуктів-новацій та їх трансформацію в інновації. Сприяючи інтелектуалізації бізнесу та підвищенню інновативності і інноваційної активності суб'єктів підприємницької діяльності, консалтинг виступає дієвим чинником забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах. Цим визначається актуальність, теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи Рак Ю. А. Актуальність дослідження обумовлена також тим, що проблеми, що аналізуються, не стали ще об'єктом комплексного економічного аналізу. Передусім це стосується обґрунтування теоретико-методологічних та методичних засад дослідження конкуренції на ринку консалтингових послуг як основи визначення напрямів її розвитку в Україні.

Оцінка змісту дисертації дозволяє стверджувати, що Рак Ю. А. вдалося досягти поставленої мети та розв'язати завдання наукового аналізу. В процесі дослідження на базі ґрунтовного аналізу економіко- організаційних та інституційних умов функціонування та розвитку ринку консалтингових

ослуг в Україні автором виявлено і розкрито зміст, основні особливості, типи, чинники та напрями розвитку конкуренції в сфері консалтингу.

Зв'язок з науковими планами та програмами. Дисертаційна робота виконана згідно з плановою темою НДР Київського національного торговельно-економічного університету «Модифікація конкурентної політики в умовах становлення інноваційної економіки» (ДР № 0108U003663).

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором у дисертації, визначається проведенням узагальнень та аналізом значної кількості наукових праць, методик, практичного інструментарію, статистичного матеріалу як джерел дослідження конкуренції на ринку консалтингових послуг. Ознайомлення з дисертаційною роботою та авторефератом, опублікованими науковими працями дозволяє зробити висновок про те, що основні положення, які визначають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, одержані Рак Ю. А. в результаті наукового дослідження та обґрунтовані самостійно, відображають особистий внесок автора. Оцінюючи основні положення та висновки дисертації, необхідно підкреслити їх теоретичну обґрунтованість, комплексність, орієнтацію автора на чітке формулювання власної наукової позиції.

Оформлення роботи. Дисертація оформлена згідно діючих вимог, висновки належним чином аргументовані та проілюстровані аналітичним матеріалом, поданим у таблицях і рисунках.

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертації дає підстави для висновку, що автором обґрунтовано низку нових теоретичних положень, методичних підходів та інструментів, а також практичних рекомендацій. Серед положень, що мають бути визначені як наукова новизна, треба окремо виділити найсуттєвіші, що свідчать про розв'язання автором актуальної наукової проблеми, змістом якої є виявлення і обґрунтування змісту та напрямів розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг України.

Науковим здобутком дисертації є обґрунтований автором теоретичний підхід до розкриття економічного змісту конкурентного середовища консалтингу як до системи, рівнями якої є площина взаємозв'язків та взаємовідносин головних суб'єктів ринку консалтингових послуг – виробників, споживачів, держави; площина поля діяльності виробників, яка характеризується умовами надання консалтингових послуг, що безпосередньо впливають на їх якість та на конкурентоспроможність виробників; інституційна площина як сукупність формальних і неформальних соціальних норм та цінностей, що мають регулюючий вплив на конкуренцію (стор. 45-46, 51-54). Реалізація зазначеного підходу у процесі дослідження українського ринку консалтингу дозволила автору виявити та всебічно проаналізувати його особливості та напрями розвитку як ринку диференційованого продукту, що має ознаки монополістичної конкуренції.

Треба визначити у якості наукового здобутку дисертації авторське трактування змісту консалтингу як соціально-економічного явища (стор. 12). Зараз найбільш поширеним підходом до визначення консалтингу є процесний, що базується на аналізі надання консалтингових послуг як послідовності певних стадій консультування. Процесний підхід формує уявлення про консалтинг як консультування з проблем економіки та управління, але не розкриває його соціально-економічної ролі як діяльності з продукування, накопичення, передавання і впровадження у практику спеціальних знань та інформації, що складають основу інноваційного економічного розвитку. Підхід до консалтингу як до соціально-економічного явища дозволяє суттєво поглибити наукові уявлення щодо його місця і ролі у інноваційному розвитку економіки як фактора інтелектуалізації бізнесу.

Необхідно підкреслити наукове та практичне значення авторського підходу до аналізу привабливості ринку консалтингових послуг на базі індикаторів, що ураховують його особливості (стор. 121). Завдяки такому підходу визначено характеристики ринку консалтингових послуг, що мають

позитивний та негативний вплив на його привабливість для консалтингових фірм, обґрунтовано напрями розвитку конкуренції.

Автором обґрунтовано низку якісних характеристик консалтингових послуг, які впливають на їх ціну: економічність, комфортність, безпечність, продуктивність (стор. 22-23, 27), що суттєво поглиблює уявлення щодо ціноутворення на консалтинговому ринку. По-перше, на їх основі визначено фактори ціноутворення та проаналізовано їх вплив на ціну консалтингової послуги. По-друге, розкриття якісних характеристик консалтингових послуг дозволило проаналізувати зміст та обґрунтувати особливості та взаємозв'язок цінової та нецінової конкуренції на ринку консалтингових послуг України.

Науковим результатом дослідження є обґрунтування розвитку конкуренції на ринку консалтингу як незворотного процесу переходу до нового рівня взаємодії консалтингових фірм як основи подолання негативних наслідків конкурентної боротьби в умовах монополістичної конкуренції. Положення та висновки дисертації є основою розробки комплексної цільової програми розвитку конкуренції на ринку консалтингу, необхідність та завдання якої обґрунтовано автором (стор. 136-137).

Наукове і практичне значення мають положення та висновки дослідження, що розкривають пріоритети розвитку інституційного середовища конкуренції в сфері консалтингу. Треба підтримати пропозиції автора щодо розмежування функцій та повноважень органів державної і місцевої влади щодо розвитку та захисту конкуренції на ринку консалтингових послуг. Територіальна неоднорідність національного консалтингового ринку обумовлює необхідність підвищення регулюючої ролі саме органів місцевого самоуправління щодо забезпечення ефективного розвитку його регіональних сегментів. Метою державного регулювання консалтингу повинно бути створення інституційного середовища консалтингової діяльності на національному рівні.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації. Основні результати і положення дисертаційного дослідження

опубліковано у 16 наукових працях, зокрема у 5 статтях у наукових фахових виданнях, у 2 статтях у наукових періодичних виданнях інших країн та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз. Публікації достатньою мірою відображають основні положення дисертаційного дослідження та елементи наукової новизни.

Вимоги щодо необхідної кількості статей в наукових фахових виданнях витримано.

Основні теоретичні положення і практичні рекомендації дисертаційної роботи оприлюднено на 7 міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях.

Автореферат та публікації достатньою мірою відображають зміст, основні положення, результати і висновки дисертаційного дослідження.

Практична цінність одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичного і методичного інструментарію визначення, структурування та оцінки конкуренції на ринку консалтингових послуг інтелектуального капіталу, напрямів її розвитку. Обґрунтовані в дисертації теоретичні висновки і практичні пропозиції можуть бути використані при викладанні економічних і управлінських навчальних дисциплін, зокрема «Мікроекономіки», «Менеджменту».

Про практичне значення дисертаційного дослідження свідчить також те, що низка теоретичних положень і обґрунтованих на їх основі методичних і практичних рекомендацій отримали впровадження у діяльності Антимонопольного Комітету України, Яготинської районної державної адміністрації, консалтингової компанії ТОВ «Інтрон», ВАТ «Яготинський Маслозавод», АТ «Ощадбанк».

Дискусійні положення дисертаційної роботи. Оцінюючи позитивно представлену роботу в цілому, слід вказати на наявність окремих дискусійних моментів. В ряді випадків саме ті результати, які обумовлюють наукову новизну дисертації, дають поштовх до подальшої наукової дискусії і теоретичного пошуку.

Потребує додаткової аргументації характер впливу на вибір клієнта таких якісних ознак консалтингових послуг, як комфортність, економічність, продуктивність (стор. 22-23, с. 27). По-перше, комфортності і економічності притаманна певна різновекторність їх впливу на вибір клієнта. Критерієм комфортності визначено кваліфікованість персоналу, а показником – співвідношення кількості працівників певного професійного рівня і загальної чисельності персоналу консалтингової фірми. Економічність, що вимірюється вартістю одиниці робочого часу консультанта, трактується як мінімізація витрат клієнта. Отже, рівень професійності визначає, з одного боку, комфортність консалтингової послуги, а з іншого боку, вартість робочого часу консультанта. Виходячи з цього, чим вище комфортність, тим нижчою є економічність консалтингової послуги, що суттєво ускладнює вибір клієнта та потребує обґрунтування його особливостей у цьому аспекті. По-друге, дискусійним є розуміння продуктивності консалтингової послуги як зміни виробітку клієнтської фірми. Результат консалтингу складають різні вигоди клієнта від використання знань, отриманих у процесі надання консалтингової послуги, а не тільки зростання обсягу виробленої продукції. І саме комплекс цих вигод є критерієм вибору клієнтської фірми на користь якісних консалтингових послуг.

Погоджуючись з висновком автора, що ринок консалтингових послуг України є загальнодержавним (стор. 70) та має ознаки ринку монополістичної конкуренції (стор. 37, 83), треба вказати, що його центральному (столичному) сегменту є характерним набуття певних рис олігополії, що потребує теоретичного аналізу. По-перше, його центральному сегменту притаманні значні бар'єри щодо доступу на нього регіональних консультантів. По-друге, консалтингові фірми центрального сегменту конкурують не тільки у його межах, а і у регіональних сегментах, особливо це стосується інноваційно-стратегічного консалтингового обслуговування інвестиційно привабливих великих підприємств незалежно від їх місцезорозташування.

Досліджуючи інституційну площину консалтингу (стор. 52-54) слід було б більше уваги звернути на розкриття регулюючої ролі таких її складових як організації саморегулювання у цій сфері, функціями яких є встановлення стандартів і правил ділової практики, моніторинг їх дотримання, вироблення і застосування системи санкцій за порушення правил тощо. Це дозволило би поглибити теоретичні положення щодо удосконалення інституційного середовища діяльності консалтингових фірм в Україні. Зокрема, це стосується регулювання професійними організаціями консультантів відносин між виробниками і споживачами, якості та процедури надання консалтингових послуг, відповідальності консалтингових фірм.

В дисертації справедливо підкреслено інвестиційну природу консалтингової послуги як фактора зростання доходу її споживача (стор. 117), але, по-перше, цей аспект економічного змісту консалтингової послуги не отримав необхідного рівня обґрунтування, по-друге, не проаналізовано вплив інвестиційного підходу до визначення цінності консалтингової послуги на ціноутворення на ринку консалтингу.

Треба підтримати висновок автора, що найважливішою проблемою розвитку консалтингового ринку в Україні є забезпечення необхідного рівня якості консалтингових послуг (стор. 137, 140). Але пропозиція щодо стандартизації консалтингових послуг (стор. 162) потребує додаткової аргументації, оскільки ці послуги є нематеріальними, а їх якість залежить не тільки від консультанта, а і від клієнта, його спроможності надати достовірну інформацію, засвоїти нові знання та застосувати їх на практиці.

Проте, зазначені зауваження не мають принципового характеру і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Ю. А. Рак. Вони лише окреслюють напрямки подальшого розвитку теоретичного дослідження тенденцій та закономірностей конкуренції на ринку консалтингових послуг України.

Загальний висновок

Дисертація Ю. А. Рак «Розвиток конкуренції на ринку консалтингових послуг України» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, відповідає вимогам, що висовуються до робіт, поданих на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук, а саме пп. 9,11,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р. № 567, що є підставою для присудження Рак Юлії Анатоліївні наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент
професор кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор економічних наук, професор

Марченко
О. С. Марченко

